

Remissyttrande avseende Allmänt fritidshem och fler
elevers tillgång till utveckling, lärande och en
meningsfull fritid SOU 2022:61

Metadata om dokument

Dokumentnamn Remissyttrande avseende Allmänt fritidshem och fler elevers tillgång till utveckling, lärande och en meningsfull fritid SOU 2022:61		Dokumenttyp Yttrande	Omfattar Skolnämnden
Dokumentägare Skolchef	Dokumentansvarig Kvalitetsutvecklare	Publicering Lägg in text	
Författningsstöd Lägg in text			
Beslutad 2023-04-26	Bör revideras senast Inte aktuellt	Beslutinsats Skolnämnden	Diarienummer 2023/335

Innehåll

Utredningens bakgrund och uppdrag.....	1
Utredningens förslag och bedömningar	2
Inledande kommentar avseende utredningens uppdrag och syfte	4
Sammanfattning med kommunens kommentarer/synpunkter	5
<i>Kostnader.....</i>	<i>5</i>
<i>Kompetensförsörjning</i>	<i>8</i>
<i>Ändamålsenliga lokaler</i>	<i>10</i>
<i>Statsbidrag för att genomföra reformen.....</i>	<i>11</i>
<i>Vidgat ansvar för kommunerna.....</i>	<i>12</i>

Utredningens bakgrund och uppdrag

Utredningens uppdrag har varit att analysera och ta ställning till om rätten att delta i utbildning i fritidshem bör utökas till att omfatta fler elever. Det övergripande syftet med utredningens förslag ska enligt direktivet vara att ge fler elever möjlighet att stimuleras i sin utveckling och sitt lärande och bidra till en meningsfull fritid. Utredningen har enligt direktivet bland annat haft i uppdrag att:

- analysera och ta ställning till om rätten att delta i utbildningen i fritidshem bör utökas till att omfatta fler elever,
- analysera och ta ställning till om, och i så fall hur, en utökad rätt att delta i utbildningen i fritidshem i första hand bör inriktas mot elever i områden med socioekonomiska utmaningar,
- kartlägga hur kompetensförsörjningen i fritidshem påverkas av ett ökat deltagande och analysera hur kompetensförsörjningen kan säkerställas,
- föreslå åtgärder för att öka deltagandet i fritidshemmets utbildning, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Utredningens förslag syftar till att fler elever ska ges rätt att delta i fritidshemmets utbildning så att fler elever ges möjlighet till en meningsfull fritid, utveckling och lärande. Förslagen syftar också till att skapa mer jämlika villkor för barn och elever i Sverige genom att ge en större grupp barn tillgång till utbildningen i fritidshem. Det blir bland annat ett led i att minska klyftor mellan barn på grund av deras olika förutsättningar i levnadsvillkor. Fritidshemmet kan därmed i högre utsträckning vara en viktig resurs för barn som växer upp med sämre socioekonomiska förutsättningar, såväl som för alla barn.

Utredningens förslag och bedömningar

De förslag som läggs fram i betänkandet syftar till att fler barn ska ges rätt att delta i fritidshemmets utbildning och få tillgång till en meningsfull fritid, utveckling och lärande. Utredningen lägger totalt fram 21 förslag:

- Alla elever i förskoleklass och årskurs 1-3 ska erbjudas avgiftsfri utbildning i fritidshem, så kallat allmänt fritidshem, med minst 490 eller 295 timmar om året beroende av ålder.
- Utbildning i fritidshem, eller öppen fritidsverksamhet som kan erbjudas till 10-12-åringar i stället för fritidshem, ska erbjudas 6-12-åringar om de på grund av sina levnadsvillkor i övrigt behöver stöd i sin utveckling i form av fritidshem.
- Följdändring i hemkommunens ansvar för hur plats erbjuds.
- Utökad informationsskyldighet för kommunerna, med syfte att öka deltagandet i fritidshemmet.
- Utveckling av utbildning på avancerad nivå för lärare i fritidshem.
- Nationell forskarskola med relevans för fritidshemmets syfte.
- Ändringar i skollagen avseende annan personal, som syftar till en tydligare ansvarsfördelning.
- Läroplansförändringar i del 4 som syftar till förtydligande av roller och ansvar.
- Skolverket ges i uppdrag att se över barn- och fritidsprogrammet, och motsvarande eftergymnasial utbildning, för en tydligare yrkesutgång mot arbete i fritidshem.
- Ändringar i skollagen avseende ändamålsenliga lokaler.
- Skolverket ges i uppdrag att ta fram stödmaterial för ändamålsenlig lokalanvändning och god miljö.
- Skolverket ges i uppdrag att ta fram stödmaterial för systematiskt kvalitetsarbete i fritidshem.
- Skolinspektionen - förändring i instruktionen för myndigheten.
- Skolinspektionen ges i uppdrag att genomföra tematisk kvalitetsgranskning av fritidshem och öppen fritidsverksamhet för 10-12-åringar.
- Ändring av förordningen om statsbidrag för kvalitetshöjande åtgärder i förskolan så att fritidshemmet omfattas.
- Skolverket ska följa upp och utvärdera reformen.
- Skolskjuts till och från fritidshem bör utredas i särskild ordning.
- Läroplansförändringar i del 1 och 2 som syftar till att synliggöra fritidshemmets uppdrag.

- Ungdomspolitiken bör ses över så att 10-12-åringar omfattas av kartläggningar och insatser inom relevanta delar av området.
- Fritidshem för elever i åldern 10-12 år och öppen fritidsverksamhet enligt skollagen bör utredas i särskild ordning.
- Elevhälsans roll i fritidshemmet bör utredas i särskild ordning.

Inledande kommentar avseende utredningens uppdrag och syfte

Som går att läsa inledningsvis är utredningens övergripande syfte att fler elever ska ges rätt att delta i fritidshemmets utbildning samt att skapa mer jämlika villkor för barn och elever i Sverige genom att ge en större grupp barn tillgång till utbildningen i fritidshem. Utredningen föreslår därför att fritidshemmet ska bli allmänt och avgiftsfritt.

Vi noterar att om reformen inte skulle få önskade effekter och således inte nå de elever som i dag inte har rätt till fritidshem får reformen, i praktiken, följande effekt: fritidshemmet blir avgiftsfritt för de som redan i dag nyttjar fritidshemmet. Ett sådant utfall skulle i sådana fall få motsatt effekt vad avser reformens syfte att öka likvärdigheten.

Sammanfattning med kommunens kommentarer/synpunkter

Nedan följer en huvudsaklig sammanfattning av de områden och bedömningar som Borlänge kommun vill yttra sig kring. Samtliga kommentarer/synpunkter återfinns efter respektive sammanfattning och är kursiverade.

Kostnader

Utredningen föreslår att alla elever i f-klass, grundskola, anpassad skola, specialskola och sameskolan ska till och med vårterminen det år de fyller 10 år erbjudas avgiftsfritt allmänt fritidshem. Syftet är att tillgängliggöra fritidshemmet även för barn vars föräldrar varken förvärvsarbetar eller studerar.

Utredningens förslag innebär att elever ska erbjudas utbildning i fritidshem under minst 490 timmar om året till och med vårterminen det år eleven fyller 9 år. Från och med höstterminen det år de fyller 9 år till och med vårterminen det år de fyller 10 år ska fritidshem erbjudas under minst 295 timmar om året. Båda tidsomfattningarna inkluderar 100 timmar, som i huvudsak bör förläggas under loven. Allmänt fritidshem för barn mellan 6-9 år föreslås bli avgiftsfritt och avgift får bara avse den del av utbildningen som, beroende på ålder, överstiger 490 eller 295 timmar om året.

En elev som omfattas av det allmänna fritidshemmet ska erbjudas utbildning i fritidshem, utöver den minsta garanterade tiden, i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Från höstterminen det år eleven fyller 10 år ska utbildning i fritidshem erbjudas i den omfattning som behövs med hänsyn till föräldrarnas förvärvsarbete eller studier eller om eleven har ett eget behov på grund av familjens situation i övrigt. Fritidshemmet ska även i fortsättningen vara obligatoriskt för kommunen att anordna, men frivilligt för eleven att delta i.

Utredningen gör gällande att förslagen som utredningen redogjort för kan innebära många fördelar för barn och elever. Reformen är dock förenad med konsekvenser för kompetensförsörjningen och konsekvenser för fritidshemmets lokaler och miljö. När det gäller kostnader för en utökad rätt vill utredningen betona att dessa måste sättas i relation till kostnader för ett senare mer åtgärdande och brottsförebyggande arbete. Utredningen är således försiktig med att lägga fram några konkreta kostnadsökningar i fråga om utökad rätt till fritidshemmet eftersom det inte går att säga hur många elever som skulle nyttja en sådan rätt. Utredningen lägger emellertid fram två hypotetiska alternativ:

Tabell 9.6 Ökning av antalet inskrivna elever 6–9 år – allmänt avgiftsfritt fritidshem

Samtliga kommuner utifrån inskrivningsintervall, 2021

Inskrivningsintervaller	Antal kommuner i intervall	Antal inskrivna elever 6–9 år	Alternativ 1 (enligt riktmärke 83 %)		Alternativ 2 (enligt riktmärke 83 % och andra faktorer)	
			Ökning i inskrivningsgrad (%)	Antal fler elever	Ökning i inskrivningsgrad (%)	Antal fler elever
>60	17	3 023	28 %	846	5 %	151
60–70	54	24 231	17 %	4 119	5 %	1 212
70–80	118	137 161	8 %	10 973	5 %	6 858
80–90	80	148 865	1,4 %	621	1 %	1 489
90–100	21	94 856	0 %	0	0,5 %	474
Total	290	408 136	4 %	16 559	2,5 %	10 184

Källa: Utredningens bearbetning av Skolverkets statistik 2021.

Utredningen framhåller att alternativ 2 är det mer realistiska i sammanhanget (en inskrivningsökning om 2,5 %) och noterar att det framför allt är barn till föräldrar som inte arbetar eller studerar som i högre utsträckning kan komma att delta vid en utökad rätt till fritidshem. Dessa barn bor i hög utsträckning i områden med socioekonomiska utmaningar. Skolor i områden med socioekonomiska utmaningar har generellt färre elever som deltar i fritidshemmets utbildning och skulle utifrån utredningens förslag påverkas mer av reformen. Utredningen konstaterar att det är svårt att förutse det ökade deltagandet varför det även är svårt att förutse det ökade behovet av personal. Utredningens hypotetiska resonemang är dock enligt följande (utifrån en 2,5 % ökning av inskrivningsgraden):

Tabell 9.7 Ökat behov av personal och lärare vid en utökad rätt (antal)

Utifrån nuvarande personal- och lärartäthet

	Inskrivna elever 6–9 år	Lärare och annan personal	Lärare
Antal 2021	408 136	40 056	20 366
Antal med allmänt fritidshem*	418 336	41 013**	20 917***
Ökning	+ 10 200	+ 957	+551

Källa: Skolverkets statistik.

* Utifrån utredningens alternativ 2 (se tabell 9.5).

** Med bibehållen personal och lärartäthet om 10,2 elever per personal.

*** Med bibehållen lärartäthet om 20 elever per personal.

För att behålla nuvarande personaltäthet (10,2 elever/personal) behöver antalet personal i fritidshem öka med cirka 957 personer. För att behålla nuvarande lärartäthet (20 elever/lärare) skulle cirka 551 av dessa behöva vara lärare. När det gäller grundlärare i fritidshem (som har en genomsnittlig tjänstgöringsgrad i fritidshem om 58,3 %) motsvarar det 321 heltidstjänster.

Tabell 12.5 Sammanlagd kostnad för kommuner (mkr)

	Kostnad
Kostnader till följd av ökning av antalet elever (alternativ 2)	176
Kompensation till kommuner som redan erbjuder utökad rätt	105
Kompensation för bortfall i avgiftsintäkter	216
Totalt	497

Källa: Utredningens uträkning.

Vid ett ställningstagande avseende de totala kommunala kostnaderna som skulle kunna uppstå utgår utredningen från alternativ 2. I detta alternativ räknar man att kostnaderna är cirka 176 miljoner till följd av en ökning av inskrivningsgraden om 2,5 %, att 105 miljoner kronor avser kompensation till kommuner som redan i dag erbjuder utökad rätt samt kommunernas bortfall i avgiftsintäkter om cirka 216 miljoner kronor.

Utredningen beskriver vidare att inskrivningsgraden i fritidshemmet redan i dag är i genomsnitt 82 %. Sett till de kommuner som redan erbjuder utökad rätt till fritidshem är den i genomsnitt 83 %. Detta, menar utredningen, pekar på att deltagandet troligtvis inte kommer att öka särskilt mycket i det fall reformen genomförs.

Kommentar/synpunkt: Utredningen för en argumentation som utgår från att fritidshemmet är att betrakta som en välfärdsresurs. Utredningen gör gällande att en utökad rätt till fritidshem är att betrakta som samhällsekonomiskt effektivt eftersom fritidshemmet bland

annat har förutsättningar att hindra barn och unga från att hamna i kriminalitet. En utökad rätt till fritidshemmet är därför att tolka som positivt inte bara för enskilda elever, från ett likvärdighetsperspektiv, utan även för samhället i stort. Utredningen för ett resonemang som säger att en utökad rätt, en stärkt informationsskyldighet och stärkt tillsyn och kvalitetsgranskning via Skolinspektionen, samt förtydligad läroplan kan bidra till att synen på fritidshem blir mer i linje med styrdokumentens intentioner vilket kan verka positivt för fritidshemmets kompetensförsörjning.

Samtidigt menar utredningen att ökningen av andelen elever som skrivs in i fritidshemmet inte förväntas vara särskilt stor, men skulle samtidigt kunna innebära en ökad kostnad för kommunerna om 497 miljoner kronor och ett ökat rekryteringsbehov om 957 personal varav 551 behöver vara lärare med inriktning fritidshem. Vi ställer oss försiktigt frågande till om en hypotetisk ökning av andelen inskrivna elever om 2,5 % eller 1 % (som utgår från en i dag jämförbar skillnad mellan kommuner) kan rättfärdiga den kostnadsökning och det rekryteringsbehov som reformen skulle komma att innebära. Vi noterar även att utredningens föreställningar om fritidshemmets potential vid en reform är att betrakta som möjligt överskattade i det fall andelen inskrivna elever inte förväntas öka med mer än 2,5 %.

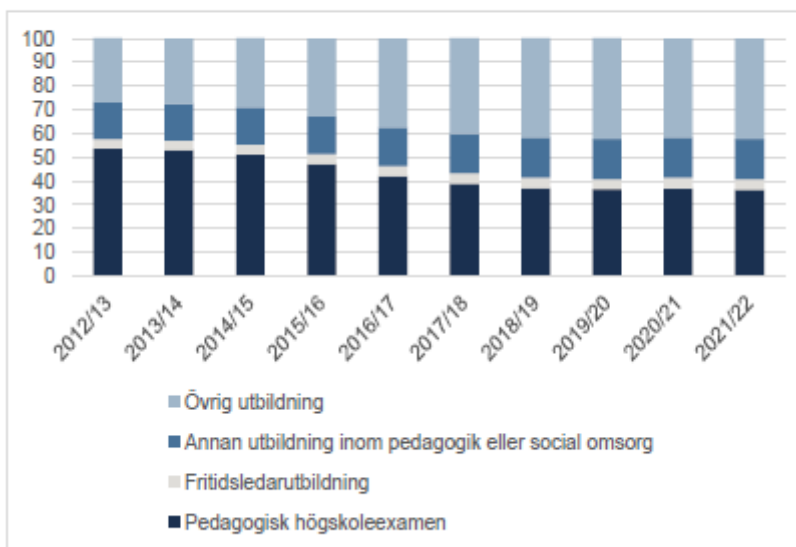
Kompetensförsörjning

Ett ökat antal inskrivna elever påverkar fritidshemmets kompetensförsörjning. Kring fritidshemmets kompetensförsörjning lyfter utredningen bland annat att det under läsåret 2021/2022 arbetade cirka 40-100 personer i fritidshem. Sedan läsåret 2012/13 har andelen elever som är inskrivna i fritidshem ökat med 17 %. Under denna period har även andelen personer som arbetar i fritidshemmen ökat med 21,3 %. Under denna period har andelen personal som saknar utbildning för arbete med barn och unga ökat och det finns ett stort behov av att rekrytera utbildad personal, inte minst lärare med behörighet och legitimation för undervisning i fritidshem. Att andelen personal som saknar utbildning för arbete med barn har ökat kan, enligt utredningen, ses i relation till att andelen obehöriga lärare också har ökat i grundskolan och att majoriteten av dessa hör till gruppen lärare som helt saknar eftergymnasial pedagogisk utbildning.

Kategorin lärare med behörighet och legitimation för undervisning i fritidshem utgör 44,2 % av kategorin personal med pedagogisk högskoleexamen. Det innebär att 55,8 % av de som har pedagogisk högskoleexamen i fritidshemmet *inte* har behörighet och legitimation att arbeta i fritidshemmet utan är obehöriga i skollagens och behörighetsförordningens bemärkelse. Som andel av den totala personalen i fritidshemmet utgör de behöriga och legitimerade lärarna cirka 19 %.

Figur 9.1 Anställda i fritidshem, andel heltidstjänster efter utbildning (procent)

Läsåren 2012/13 – 2021/22

Källa: Skolverkets statistik.

Huvudregeln enligt skollagen är att endast den som har behörighet och legitimation som lärare eller förskollärare får bedriva undervisning i skolväsendet (2 kap. 13 § skollagen) och det är den som är legitimerad lärare som har ansvar för undervisningen (2 kap. 15 § skollagen). Utöver lärare eller förskollärare får det i undervisningen i fritidshemmet (och förskolan) finnas "annan personal" med sådan utbildning eller erfarenhet att elevernas eller barnens utveckling och lärande främjas (2 kap. 14 § skollagen). Det är mot bakgrund av denna regel som huvudmännen har en möjlighet att anställa annan personal i fritidshemmet, som exempelvis fritidsledare, barnskötare eller socialpedagoger.

Utän att förringa betydelsen och behovet av legitimerade lärare i fritidshem vill utredningen betona att de som i skollagen benämns som "annan personal" har en viktig roll och funktion i fritidshemmen. Inom ramen för denna personalkategori finns det också en möjlighet för

huvudmän att mer strategiskt använda särskilda kompetenser utifrån de behov och möjligheter som finns på en skola.

Utredningen menar att det råder oklarheter i hur skollagens bestämmelser om vem som ska eller bör arbeta i fritidshemmet ska tolkas. Utredningen påtalar att uppfattningen är att personal som saknar behörighet och legitimation för undervisning i fritidshem har mer osäkra anställningar. Kompetensinsatser och andra satsningar för denna personalkategori riskerar därmed att utebli trots att denna personal utgör huvuddelen av personalstyrkan och står för en viktig kontinuitet i verksamheten.

Den grupp som i skollagen benämns som "annan personal" kan rymma såväl personer med högskoleutbildning (men som saknar lärarexamen), personer som har gått fritidsledarutbildning eller som har annan utbildning inom pedagogik eller social omsorg som till exempel en barnskötarutbildning. "Annan personal" består också, i praktiken, av personer som helt saknar utbildning. Utredningen föreslår att det ska preciseras vad "annan personal" har för syfte i fritidshemmets undervisning. Det betyder att det i skollagen ska stadgas att annan personal kan medverka i undervisningen i fritidshemmet.

Utredningen menar dessutom att talet om lärarbrist riskerar att skymma behovet av annan utbildad personal i fritidshemmet, likväl som annat nödvändigt arbete; som huvudmännens systematiska kvalitetsarbete och planering av resurser. Utredningen menar att en utökad rätt inte förändrar det befintliga behovet av att mer systematiskt arbeta med kompetensförsörjningen till fritidshem men förstärker behovet av utbildad personal.

Kommentar/synpunkt: Vi ställer oss positiva till att vad som avses med "annan personal" tydliggörs i skollagen och delar utredningens uppfattning om att det är viktigt att tillgå olika former av kompetenser inom fritidshemmets verksamhet, men noterar samtidigt att utredningen för fram en argumentation där konsekvenserna för kompetensförsörjningen vid ett förmodat ökat elevantal inom fritidshemmet framför allt kan lösas genom att innebörden av "annan personal" tydliggörs i lagen. Vi ser att förslagets förmodade effekter kan vara svårförenliga med rådande krav på behörighet och konstaterar även att kompetensförsörjningen vore ett fortsatt problem inom fritidshemmet även i det fall innebörden av "annan personal" tydliggörs i skollagen.

Att utredningen framför allt betonar frågan rörande "annan personal" kan riskera att förskjuta hanteringen av rådande problematik vad avser tillgången till lärare med inriktning mot fritidshem. Utredningen lägger förvisso fram flera förslag och åtgärder i syfte att öka andelen behöriga lärare i fritidshemmet, och noterar att en utökad rätt förstärker behovet av utbildad personal, men beskriver inte hur framhävandet av "annan personal" kan komma att påverka hur man framledes ser på vikten och behovet av behörighet.

Ändamålsenliga lokaler

Utredningen gör gällande att fritidshemmets lokaler inte helt går att särskilja från den obligatoriska skolans lokaler. Utredningen föreslår att det i skollagen ska införas att fritidshemmets lokaler ska vara ändamålsenliga.

Utredningens utgångspunkt är att fritidshemmets organisatoriska och resursmässiga förutsättningar inte kan ses isolerade från grundskolans och dess förutsättningar – då fritidshemmet ska komplettera skolan både innehållsmässigt och tidsmässigt. Fritidshemmets verksamhet bedrivs ofta och i hög grad integrerad i samma lokaler som används av den obligatoriska skolan. Därför behöver personalen i de olika verksamheterna, under ledning av rektorn, komma överens om hur och när lokalerna kan nyttjas. Personal- och lärartätheten behöver också vara tillräckligt hög för att befintliga lokaler ska kunna användas på ett ändamålsenligt sätt.

Bedömningen av lokalers ändamålsenlighet i skollagens bemärkelse behöver därför ta höjd för båda verksamheters behov. Lokalernas användning behöver ses utifrån elevernas hela skoldag, det vill säga den tid en elev tillbringar i skolan och på fritidshemmet. Fokuset på strukturkvalitet kan ses i ljuset av vilken betydelse yttre faktorer har för undervisningen, och hur dessa kan hjälpa eller försvåra lärares uppdrag att skapa goda förutsättningar för elevernas meningsfulla fritid och deras utveckling och lärande. Utredningen menar att lagändringen inte kommer att medföra nya kostnader för kommunerna då lokalerna ingår i den totala kostnadsersättningen.

Kommentar/synpunkt: Vi ställer oss positiva till att lokalerna som nyttjas för fritidshemmets räkning ska vara ändamålsenliga för verksamheten, men vill poängtera att huruvida lagändringen kommer att medföra nya kostnader eller inte beror på vad "ändamålsenligt" kommer att innebära i sammanhanget. Utredningen föreslår att Skolverket ska ges i uppdrag att ta fram stödmaterial för huvudmän och rektorer i hur de kan skapa förutsättningar för ändamålsenlig lokalanvändning, anpassad efter både den obligatoriska skolans och fritidshemmets uppdrag och behov. Frågan om ökade kostnader bör således påverkas av vad det framtida stöd materialet föreslår.

Statsbidrag för att genomföra reformen

Utredningen föreslår att förordningen om kvalitetshöjande åtgärder i förskolan ska ändras så att fritidshemmet också omfattas. Bidraget får i så fall (för fritidshemmets räkning) användas för:

1. att bibehålla eller rekrytera personal i fritidshemmet,
2. kompetensutveckling för lärare i fritidshem och annan personal som arbetar i elevgrupper i fritidshemmet, och
3. bibehålla och utveckla en god miljö samt en ändamålsenlig användning av lokaler i fritidshemmet.

För fritidshemmet innebär inrättandet av det ovan nämnda statsbidraget (2021:848) att de medel som tidigare betalades till fritidshemmet genom statsbidraget för kvalitetssäkrande åtgärder (2001:161) inte längre kommer fritidshemmet till del. Detta trots att fritidshemmet är en avgiftsfinansierad del av skolväsendet på samma sätt som förskolan, det vill säga att verksamheten påverkas av maxtaxan. För att fritidshem ska kunna bibehålla och utveckla sin kvalitet anser utredningen att medel för kvalitetshöjande åtgärder bör avsättas även till fritidshemmet. Utredningen konstaterar att en konsekvens av utredningens förslag är att mindre medel betalas ut till förskolan. Detta kan på sikt medföra att förskolans barngrupper ökar eller att personalgruppen påverkas genom en minskning av antalet personer eller en minskning av antalet utbildade förskollärare. Utredningen menar dock att medlen tidigare har betalats ut genom förordning (2001:161) vilken också har gällt fritidshemmet, så sent som fram till 2021. Det innebär att fritidshemmet har blivit av med medel som hade kunnat användas för att säkra kvaliteten på olika sätt. Det nya statsbidraget för förskolan har alltså inte funnits så pass länge att huvudmännen helt förlitar sig på det, enligt utredningen.

En annan tänkbar och enligt utredningen rimlig finansiering av reformen är att använda medel från likvärdighetsbidraget (2018:49). Minskningen av statsbidraget och motsvarande ökning av det generella statsbidraget sker i enlighet med utredningens kostnadsberäkningar. Det skulle innebära att likvärdighetsbidraget minskas med motsvarande medel som det generella statsbidraget ökar.

Kommentar/synpunkt: Vi delar utredningens bedömning av att det är problematiskt att det inte finns något statsbidrag som i dag inkluderar fritidshemmets verksamhet. När statsbidraget Fritidshemssatsningen (2016-2019) försvann påverkade det fritidshemmets förutsättningar negativt. Det här bidraget ersättes aldrig med någon annan ekonomisk insats från statligt håll. Utredningen föreslår två alternativ till finansiering av reformens genomförande, antingen att statsbidraget för Kvalitetshöjande åtgärder i förskolan förändras till att inkludera fritidshemmet eller att medel från statsbidraget Likvärdig skola finansierar reformen.

Oavsett vilket statsbidrag som används i syfte att genomföra reformen kommer det att innebära konsekvenser för den verksamhet som i dag nyttjar statsbidraget. Avgörande för vilket statsbidrag som kan komma att nyttjas bör vara hur respektive bidrags storlek står sig i proportion till reformens kostnad samt vilka andra statsbidrag som kan tänkas fungera uppvägande för den verksamhet vars statsbidrag är tänkt att bekosta fritidshemmets reform. För 2023 är storleken på Likvärdig skola 6 658 000 000 kr. För Kvalitetshöjande åtgärder är storleken 2 825 000 000 kr. Det innebär att kostnaden av reformen om 497 miljoner kronor är 7,5 % av nuvarande storlek på Likvärdig skola och 17,5 % av nuvarande storlek på Kvalitetshöjande åtgärder. I sammanhanget bör även nämnas att Kvalitetshöjande åtgärder är ett av få statsbidrag där förskolans verksamhet över huvud taget inkluderas. Vi efterfrågar sammantaget en konsekvensanalys av hur det skulle påverka förskolans verksamhet i det fall fritidshemmet inkluderas i statsbidraget för Kvalitetshöjande åtgärder i förskolan.

Vidgat ansvar för kommunerna

14 kap. 3 § skollag (2010:800) slår i dagsläget fast att varje kommun ska erbjuda utbildning i fritidshem för elever i kommunens förskoleklass, grundskola och grundsärskola. Staten ska erbjuda utbildning i fritidshem för elever i specialskola och sameskola.

Hemkommunen ska erbjuda utbildning i fritidshem för elever som går i en fristående skola i de fall huvudmannen inte erbjuder sådan utbildning.

Utredningen föreslår att nuvarande bestämmelse om att hemkommunen ska erbjuda fritidshem vid behov ändras. I skollagen införs i stället att hemkommunen ansvarar för att utbildning i fritidshem kommer till stånd för alla elever för vilka kommunen ska erbjuda fritidshem och vars vårdnadshavare önskar det. Utredningen gör gällande att en bestämmelse med liknande innebörd redan i dag finns i skollagen, vilket framkommer ovan. Utredningen menar att den ändring som utredningen föreslår är av redaktionell karaktär i syfte att hålla samman skollagens systematik. Ingen ändring av dagens tillämpning är således avsedd. Utredningen föreslår således att en bestämmelse med innebörden att fritidshem ska erbjudas de vårdnadshavare som önskar det bör föras in i skollagen. I samma bestämmelse införs också regler om enskilda huvudmän och hemkommunens ansvar om fritidshem saknas på en skolenhet.

Kommentar/synpunkt: Vi konstaterar att förslaget skulle innebära ett utökat ansvar för kommunerna. En rad frågor uppkommer med anledning av detsamma. Utredningen föreslår att kommunens informationsskyldighet om fritidshemmen ska utökas. Förslaget innebär att hemkommunen ska ta kontakt med vårdnadshavare till elever som ska erbjudas allmänt fritidshem och vars barn inte har en placering i fritidshem och informera om fritidshemmets syfte och rätten till fritidshem. Den första kontakten ska enligt förslaget tas inför höstterminen det år eleven fyller sex år. Kontakt ska sedan tas inför varje höst- och vårtermin om eleven inte går i fritidshemmet. Den sista kontakten ska tas inför vårterminen det år då eleven fyller 10 år.

Här uppstår frågan om hemkommunen även ansvarar för att informera vårdnadshavare till elever på fristående skolor som saknar fritidshem. Frågor som uppstår till följd av denna är huruvida en sådan information i sådana fall är att tolka som marknadsföring av eller konkurrensverktyg för de kommunala skolorna, och vad detta i sådana fall innebär rent juridiskt.

Dessutom noterar vi att om framtida skolskjutsutredning (vilket är ett av utredningens förslag) kommer fram till att kommunen ska erbjuda skolskjuts till och från fritidshem uppstår frågan om det då även kommer att gälla för de elever som går på en fristående skola men som har fritidshemsplacering på en kommunal skola på grund av att den enskilda skolan inte erbjuder fritidshem.

Sammantaget finner Borlänge kommun att frågan om hemkommunens ansvar att erbjuda fritidshem till elever på enskilda skolor som saknar fritidshem bör sättas i relation till:

1. Förslaget om en utökad informationsskyldighet för kommunerna i syfte att öka deltagandet i fritidshem (7.2).
2. Förslaget om skolskjuts till och från fritidshemmet (7.3).